

Keywords: methodology, study, methodology development, methodological approaches, small school, methodological principles methods of research.

УДК 374.7

Самойленко О. А.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У статті обґрунтовується важливість освіти дорослих як освітнього тренду ХХІ століття у країнах-членах Європейського Союзу. Освіта дорослих розглядається у контексті популярної в світі загальної освітньої концепції, окресленої як навчання упродовж усього життя (lifelong learning). Здійснено детальний аналіз базових понять окресленої проблеми, зокрема “освіта”, “неперервна освіта”, “освіта протягом життя”, “ціложиттєва освіта”, “освіта дорослих”.

Доведено думку, що Україна потребує розробки повноцінних концептуальних засад розвитку освіти дорослих у довгостроковій перспективі на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Ключові слова: “освіта”, “неперервна освіта”, “освіта протягом життя”, “ціложиттєва освіта”, “освіта дорослих”.

Початок ХХІ століття ознаменований посиленням наукового інтересу до проблеми освіти дорослих як у європейському педагогічному дискурсі, так і у вітчизняному зокрема. Освіта дорослих розглядається у контексті популярної в світі загальної освітньої концепції, окресленої як навчання упродовж усього життя (lifelong learning).

У перекладі з англійської lifelong learning означає “постійне, добровільне та мотивоване навчання”. Реалії життя такі, що знання сьогодні швидко застарівають, тому виникає потреба в освіті упродовж усього життя. Про це йдеться і у Маніфесті про освіту дорослих ХХІ століття: “Освіта дорослих змінює життя. Це відкриває нові робочі місця, створює шляхи до навчання, активізує художні пристрасті людей і будує нові соціальні мережі” [8]. Тому, через технічні та соціальні перетворення та посилення динаміки процесів і явищ навколишнього світу почав формуватися новий підхід до освіти дорослих як до сфери можливостей у працевлаштуванні, зміни професій тощо. Найголовнішою стала вимога “навчитися вчитися” [9, с. 5].

Відповідно, проблема розвитку освіти дорослих у країнах Європейського Союзу, та в Україні зокрема стала предметом дослідження багатьох вчених, зокрема Н. Авшенюк, О. Альперн, Т. Григор’євої, С. Коваленко, О. Комар, В. Лащихіної, Л. Лук’янової, Н. Павлик, О. Сергєєвої, Ю. Несін, І. Сагун, О. Огієнко, А. Роляк, Н. Постригач, О. Чеботарьової та ін. Проте системних досліджень щодо імплементації досвіду освіти дорослих країн-членів ЄС у вітчизняну практику освіти дорослих ще не достатньо.

Мета статті полягає у спрямуванні уваги науковців на обґрунтуванні концептуальних засад розвитку освіти дорослих в Україні.

З метою теоретичного обґрунтування окресленої проблеми, проаналізуємо еволюцію змістовного наповнення базових понять дослідження. Аналізу підлягатимуть такі базові дефініції: “освіта”, “неперервна освіта”, “освіта протягом життя”, “ціложиттєва освіта”, “освіта дорослих”, “дорослий”.

Закон України “Про освіту” [11] визначає її “основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об’єднаного спільними цінностями і культурою, та держави”.

Український педагогічний словник визначає освіту як “духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини. При цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями” [3]. Там же знаходимо ще одну дефініцію освіти: “процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання” (за означенням, прийнятим ХХ сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО).

Вітчизняна дидактика визначає освіту як “усе, що сприяє формуванню світогляду особистості, її професійних знань, навичок і вмінь. Сюди входить здобуття спеціально запланованої певної суми знань та їх систематизація. Освіта – сукупність знань, умінь, навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягаються в результаті цілеспрямованої навчально-виховної роботи”.

Відповідно, в теорії навчання поняття “освіта” має вживатися в трьох значеннях:

1) як процес інтелектуальної підготовки особистості учня до умов життя в суспільстві шляхом засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі навичок, вмінь і світогляду: “Під освітою розуміється процес входження людини в життя суспільства, в цілісний світ живої і “неживої” природи”;

2) як результат процесу навчання та рівень досягнення освіченості, сформованості навичок і вмінь: “...Кінцевий підсумок освіти – внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні і духовні цінності і допомагати ближньому, бути добротворцем”;

3) як сукупність навчально-виховних настанов. У цьому аспекті, на думку І. Беха [1], особливе значення має “категорія “ставлення” в контексті розвитку образу “Я” особистості”. Ця категорія є ключовою для формування й розвитку особистості учня в педагогічному процесі, оскільки за його допомогою розкривається становлення смислового зв’язку, єдність навчально-пізнавальної та професійної діяльності особистості учня, позитивна спрямованість його ціннісних орієнтацій. В особистісно орієнтованому навчанні важливу роль відіграють гуманні стосунки між його учасниками: “...Гуманне ставлення – це ставлення перехідне від взаємин за потребою до взаємин за сформованим гуманним мотивом”, тому що “в центрі гуманного педагогічного процесу має бути не метод, не спосіб, а сама дитина, її почуття, переживання і проблеми”.

Отже, освіта – це водночас і процес, і результат засвоєння учнями певних систематизованих знань, навичок і вмінь, формування наукового світогляду, моральних та інших якостей, розвитку творчих сил і здібностей.

Щодо наступних дефініцій (“неперервна освіта”, “освіта протягом життя” та “ціложиттєва освіта”), то тут спостерігаємо відсутність однозначності щодо трактування цих понять. Вітчизняна дослідниця неформальної освіти дорослих Н. Павлик, зазначає, що наразі, неперервну освіту розглядають у контексті значної кількості дефініцій: “освіта дорослих” (adult education); “продовжена освіта” (continuing education); “подальша освіта” (further education); “відновлювана освіта” (recurrent education); “перманентна освіта” (permanent education); “освіта протягом життя” (lifelong education); “навчання протягом життя” (lifelong learning); “навчання шириною в життя” (lifewide learning), популярна освіта (popular education) [10, с. 180]. Ми не будемо детально характеризувати кожне із запропонованих понять, але зупинимось на тих, які представляють для нашого дослідження особливий інтерес – “неперервна освіта”, “освіта протягом життя” та “ціложиттєва освіта”.

Відносно “неперервної освіти”, аргументованими вважаємо результати семантичного аналізу та контент-аналізу категорій, проведеного В. Вятяріс і Р. Чюжас [2, с. 26]. Науковці виявили, що поняття “неперервна освіта (lifelong learning/education)” охоплює декілька значень: 1) створення умов для розвитку едукативних можливостей поза системою освіти – тобто підкреслення ролі індивіда поза системою освіти; 2) забезпечення умов неперервного вдосконалення професійної кваліфікації; 3) свідоме продовження навчання протягом життя. За такого підходу підкреслюється роль здобувача освіти у цьому процесі у різних позаінституційних формах.

Н. Павлик пропонує своє бачення змісту поняття “неперервна освіта” – це багаторівневе поняття, що охоплює різні напрями освітньої діяльності людини залежно від соціальних, економічних, індивідуальних потреб; яке включає 1) усю освітню діяльність людини протягом життя, що охоплює базову освіту, середню освіту, професійну освіту, підвищення кваліфікації/перекваліфікацію, позаінституційну освіту (в Україні – освіта протягом життя); 2) додаткову навчально-виховну діяльність особи у сфері професійного самовизначення, саморозвитку та побудови кар’єри (в Україні – освіта дорослих); 3) добровільна усвідомлена освітня діяльність особистості щодо задоволення власних інтересів і потреб, що виходить за межі обов’язкового навчання (в Україні – неформальна освіта) [10, с. 181].

Такий висновок дослідниці підкріплюється успішною практикою Європейського Союзу, де неперервну освіту “сприймають не як розкіш, а як індивідуальну й національну стратегію

виживання в сучасній висококонкурентній глобальній економіці” [12]. Уряди країн ЄС визнають неперервну освіту засобом боротьби з безробіттям, рівень якого в Європі помітно високий – у середньому він сягає 10% (у США \approx 4,3%).

Н. Ковальська встановила, що до 1965 р. єдиного трактування термінологічної словосполуки неперервна освіта не існувало. Фігурували два основні погляди на зміст неперервної освіти: в одному разі розумілася участь у різноманітних післядипломних формах навчання, пов'язаних із поглибленням, розширенням, відновленням та актуалізацією професійної кваліфікації; згідно з іншим поглядом відбувалося отождоження неперервної освіти із загальною та професійною освітою дорослих [5].

У другій половині ХХ століття неперервна освіта була націлена на вирішення цілком практичного завдання – досягти більш ефективної участі фахівця у виробництві – і розглядалася як освіта лише для дорослих, тобто навчання, донавчання та професійне самовдосконалення, яке реалізується через різноманітні курси, післядипломну освіту та інші форми навчання, спрямовані на оновлення, розширення та актуалізацію професійної організації.

У рекомендаціях ЮНЕСКО 1976 р. “неперервна освіта розуміється як глобальний проект, спрямований на реконструкцію чинної системи освіти й на розвиток усього освітнього потенціалу поза системою освіти”. У такому трактуванні термін “неперервна освіта” підкреслює функціональну специфіку отриманих знань. “Неперервна освіта” – це освіта, яка повинна забезпечити неперервне поновлення професійних знань та навиків. Недоліком цього підходу є недооцінка потреби розвитку особистості, саме тому неперервна освіта стала розглядатися як органічне поєднання загальної та професійної освіти для отримання кваліфікації не лише як засіб пристосування до професії, а й “фундамент” успішної адаптації до змін у суспільстві, які постійно відбуваються в ринковій економіці країни за рахунок рухливості її кон'юнктури. Усе частіше у науковому дискурсі починають використовувати поняття “освіта протягом життя”.

Зокрема, у основних положеннях Доповіді Міжнародної комісії з освіти для ХХІ ст. зазначено: “Освіта впродовж життя є багатостороннім діалектичним процесом, що будується на повсякденному досвіді й позначається інтенсивними зусиллями, спрямованими на розуміння складних даних і фактів. ... У ньому поєднуються неформальні й формальні знання, розвиток вроджених здібностей і оволодіння новими навичками. Цей процес передбачає зусилля й водночас радість, пов'язану з відкриттям нового. Як індивідуальний досвід кожного, він є також найбільш складним видом соціальних відносин, оскільки стосується одночасно культури, праці й громадянськості” [7].

Концепція освіти протягом життя базується на таких принципах:

- освіта упродовж життя (lifelong learning);
- освіта розширом життя (lifewide learning);
- самомотивація до навчання [4].

Освіта упродовж життя може розглядатися як навчання, тривалість якого дорівнює тривалості життя людини. Освіта упродовж життя передбачає, що людям необхідно продовжувати вчитися, відновлювати своє навчання протягом усього життя, і не тільки за допомогою інформальних форм освіти (щоденне навчання), а й шляхом кількарізного отримання формальної освіти, оновлення знань, умінь і навичок, притаманних людині з вже наявним рівнем освіти. Поряд з цим, люди також можуть брати участь у неформальній освіті, проходячи навчання поза межами формальної освіти: на робочих місцях, у громадських інституціях, спортивних клубах та ін.

Освіта розширом життя передбачає охоплення навчанням різних сторін життєдіяльності людини, вдосконалення не тільки її професійних навичок, а й інших не менш важливих, обумовлених необхідністю або просто цікавих для неї видів діяльності.

Самомотивація до навчання передбачає, що людина свідомо прагне підвищити рівень своїх знань, задля покращання свого загального інтелектуального розвитку та збільшення своєї конкурентоспроможності на ринку праці.

Концепція освіти протягом життя є базовою для розвитку європейської освітньої системи. Передбачається, що нею повинні бути охоплені усі прошарки суспільства, а основу складати базові демократичні та загальнолюдські цінності. Фундаментом побудови єдиного європейського суспільного простору виступає освіта, тому важливо створювати неперервність цього процесу: забезпечити людей базовими знаннями, необхідними вміннями та навичками, основоположними цінностями, без яких європейська спільнота не може існувати (демократія, справедливість, рівність та ін.).

Здійснивши аналіз наукового дискурсу з проблеми неперервної освіти, ми прийшли до висновку, що поняття “ціложиттєва освіта” вживається як синонім до дефініції “неперервна освіта” і є перекладацьким інваріантом англomовного поняття *lifelong learning*. У нашому дослідженні ми вживаємо поняття освіта протягом життя, яке, на нашу думку, передбачає довічну незавершеність освіти для людини. Причому освітню траєкторію розвитку особистості протягом усього життя частіше обирає дорослий, який має вже життєвий запас знань, але перебуває у вічному пошуку кращих можливостей, які створять для нього унікальні шанси на ринку праці.

Про це йдеться, зокрема, і у звіті *Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes* “Международные перспективы образования взрослых” (2010) [15]: “Країни-члени ЄС більше не можуть існувати без ефективної системи освіти дорослих, інтегрованої у стратегію навчання протягом усього життя, що забезпечує учасникам дедалі ширші можливості виходу на ринок праці, поліпшення соціальної інтеграції та підготовку до “активного старіння” у майбутньому”. Отож, освіта дорослих розглядається європейською спільнотою як інтеграційна частина освіти протягом життя. Виокремлення освіти дорослих у системі освіти протягом життя акцентує специфіку контингенту дорослих учнів, особливості їх запитів і необхідності спеціальних технологій навчання, що відрізняються від технологій навчання дітей, підлітків та молоді загалом.

Освіта дорослих – це унікальний засіб забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості та суспільства у ХХІ столітті. Вперше про це заговорили на V Міжнародній конференції з освіти дорослих (1997), Софійській конференції освіти дорослих (Софія, 2002), Міжнародній конференції міст, що навчаються (Пекін, 2013); на зустрічах “Великої вісімки” (Кельнська хартія, Кельн, 1999 р., Освіта в змінюваному світі. Заключний документ зустрічі міністрів освіти “Великої вісімки”, Токіо, 2000 р.); Міжнародної ради з освіти дорослих (Монреаль, 2015), Європейської Асоціації освіти дорослих (Брюссель, 2016).

Загалом, освітня діяльність дорослого у всьому світі зараз постає основою стабільності та поступального розвитку суспільства у всіх сферах: соціально-економічній, політичній, соціально-психологічній, духовній, – і головним інструментом вирішення глобальних проблем сучасності. Характерною рисою сьогодення є взаємодія освіти та економіки. При цьому економіка у підсумку оцінює рівень та якість освіти та задає нові компетенції. Через те, ЄС приділяє значну увагу неперервному навчанням, здатному допомогти європейцям покращувати або змінювати кваліфікацію упродовж всього життя, і, відповідно, краще інтегруватися на динамічному ринку праці Європи. На підтвердження цього виступають Меморандум про навчання впродовж усього життя (2000) та програми “План дій розвитку мобільності” (грудень, 2000), “План дій e-навчання” (травень, 2001), “План дій розвитку навчання і мобільності” (січень, 2002), “Освіта і професійна підготовка 2010” (березень, 2002).

З 2007 р. Європейська Комісія об’єднала свої освітні та навчальні ініціативи під одним дахом – в межах Програми освіти упродовж життя, мета якої полягає у забезпеченні особам на всіх етапах їхнього життя можливостей навчання по всій Європі. Програма націлює європейську спільноту на вирішення фундаментальних завдань – створення єдиного європейського простору в сфері професійної освіти, збільшення підтримки розвитку компетентностей і кваліфікацій спеціаліста.

Отже, фундаментальним варіюванням ролі освіти у житті людини і суспільства є те, що вона із соціального повновладного державного інституту, все більше перетворюється на сферу послуг, яка діє на замовлення суб’єктів суспільного розвитку (сім’ї, школи, громадських організацій та ін.) У зв’язку з цим, основним завданням освіти стає створення необхідних умов для навчання людини як засобу реалізації її життєвих цілей з урахуванням суспільних умов і задач. Тобто головний споживач, на якого нині орієнтується сфера освітніх послуг, – це у першу чергу доросла людина з її індивідуальними освітніми потребами. Тому зв’язуючою ланкою у перетворенні сфери освіти на сферу освітніх послуг, яка керується у своїй діяльності концепцією освіти упродовж життя, стала освіта дорослих.

З появою модерних запитів від здобувачів освіти, з’являються нові тенденції в освіті дорослих, оскільки освіта повинна адаптуватися до нових технологічних змін. Зокрема, спираючись на дослідження Гарвардського університету та освітньої онлайн-платформи *edX*, до ключових тенденцій в освіті дорослих відносимо [13]:

1. Поява так званих “гібридних навичок” – вже не достатньо вивчати лише одну галузь знань, до того ж, упродовж усього життя людина потребуватиме цілком різних навичок. Навчання

ставатиме більш персоналізованим та будуватиметься за модульним принципом.

2. Багатоканальність освіти – поряд із навчанням, що вимагає фізичної присутності викладача, зростатиме роль онлайн-освіти. Крім того, онлайн-освіта повинна бути настільки пристосованою до реального світу, щоб людина могла відразу ж застосувати здобуті нею навички у власній діяльності.

3. Потреба у “м’яких” навичках (soft skills) – комунікативні навички, вміння працювати в команді, критичне мислення та здатність швидко приймати рішення залишатимуться основними навичками, яких роботодавці очікуватимуть від своїх працівників і яких система освіти повинна навчати учнів.

Відповідно до вказаних тенденцій, Комісія ЄС [6] проголошує необхідність інвестицій в освіту дорослих. Серед суспільних та реальних переваг інвестування називають: збільшення рівня зайнятості та доходів населення в умовах більш активної участі у суспільному житті, підвищення рівня продуктивності праці і удосконалення підготовки спеціалістів, зменшення витрат на виплати по безробіттю, виплати у зв’язку із виходом на пенсію, інші соціальні виплати, покращення загального стану здоров’я населення, зменшення рівня злочинності, суцільне зростання рівня добробуту і самореалізації дорослих.

Відповідно до цього Комісією ради Європи сформовано рекомендації національним урядам щодо популяризації освіти дорослих:

1. Добре освічені громадяни – ключова передумова сталого розвитку, важлива складова економічного розвитку і демократичного суспільства. Тому наявність концепції навчання протягом усього життя є важливою складовою стратегічного плану розвитку країн-членів ЄС. Освіта дорослих має бути визнано невід’ємною частиною стратегії навчання протягом усього життя.

2. Законодавче регулювання освіти дорослих повинне бути стабільним, що включає визначення ролі різних провайдерів, фінансові зобов’язання, чітке визначення прав громадян на доступ до освіти дорослих, нормування стандартів та їх моніторинг.

3. Освіта дорослих – суспільне благо, тому уряди країн повинні взяти на себе зобов’язання щодо фінансування цієї сфери відповідно до потреб громадян.

4. Забезпечення співпраці між різними провайдерами освітніх послуг, соціальними партнерами та громадянським суспільством.

5. Особливу увагу потрібно приділити потребам маргінальних груп населення. Сюди входять соціально уразливі групи людей, етнічні меншини, переселенці, люди поважного віку та ін. Рівний доступ до навчання – цінність, яка визнається у всіх країнах Європи і забезпечує економічний добробут населення.

6. Створення дієвих механізмів визнання результатів неформальної та інформальної освіти.

7. Забезпечення ефективної системи підготовки спеціалістів у галузі освіти дорослих-андрагогів.

8. Сприяння міжнародним дослідженням та обмінам науковців, викладачів, усіх зацікавлених сторін, які працюють у галузі освіти дорослих.

Виходячи з рекомендацій, Європейська комісія опублікувала План дій у галузі освіти дорослих – “Вчитися ніколи не пізно”, відповідно до якого освіта дорослих постає глобальним трендом XXI століття країн-членів ЄС.

Висновок. Україна, з її прагненням до повноцінного членства в ЄС, потребує розробки повноцінних концептуальних засад розвитку освіти дорослих у довгостроковій перспективі на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Зокрема одним із перспективних напрямів вважаємо проведення системних заходів, спрямованих на реалізацію європейської політики освіти протягом життя у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. Показовою практикою у цьому контексті є діяльність Громадських об’єднань “Української асоціації освіти дорослих” та “Українська асоціація міст, що навчаються”, за сприяння яких розроблено Концепцію розвитку освіти дорослих (укладач Л. Лук’янова).

До перспектив подальших досліджень відносимо розгляд напрями впровадження основних положень Маніфесту про освіту дорослих XXI століття у вітчизняну практику освіти дорослих.

Використана література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 2003. 344 с.

2. Вятярис В., Чюжас Р. Исследование удовлетворения потребностей взрослых учащихся: на примере Каунасского центра обучения взрослых. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : [матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ) : у 2 ч.] Ч. 2 / уклад. : Л. М. Капченко, С. О. Тарасюк, Л. Г. Авдєєв та ін. Київ : ІПК ДСЗУ, 2014. 248 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 241.
4. Зайцева О. Непрерывное образование: основные понятия и определения. Вестник ТГПУ. 2009. № 7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nepreryvnoe-obrazovanie-osnovnye-ponyatiya-i-opredeleniya> (дата обращения: 01.05.2019).
5. Ковальська Н. М. Неперервна професійна освіта: теоретичний аспект. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2013. Вип. 2. С. 79-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyptp_2013_2_16.
6. Комиссия европейских сообществ: сообщение Комиссии – “Образование взрослых: никогда не поздно учиться”, Брюссель 2006.
7. Лук'янова Л. Неперервна освіта впродовж життя: історичний огляд, сучасні реалії. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер : Педагогіка. 2015. № 2. С. 187-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2015_2_32
8. Маніфест про навчання дорослих у XXI столітті. URL: <http://www.uaod.org.ua/novini/manifest-pro-navchannya-doroslih-u-hh-stolitti/>
9. Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози : колективна монографія / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. С. 5. 248 с.
10. Павлик Н. П. Зміст поняття неперервна освіта. Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 травня 2016 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. Київ : НАУ, 2016. 296 с. С. 180-182. URL: <http://idp.nau.edu.ua/conference.html>
11. Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380).
12. Самсонова О. О. Неперервна освіта як чинник розвитку сучасного суспільства Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2014. Вип. 36. С. 355-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_36_53.
13. Три освітні тренди 2019 року – за версією гендиректора освітньої платформи edX. URL: <https://osvitoria.media/news/try-osvitni-trendy-2019-roku-za-versiyeyu-gendyrektora-osvitnoyi-platfomy-edx/>
14. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 85.
15. Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes dvv international in Cooperation with the European Adult Education Association EAEA 2010.

References:

1. Bekh I. D. Vychovannia osobystosti. Kn. 2: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovopraktychni zasady. Kyiv : Lybid, 2003. 344 s.
2. Vyatyaris V., Chyuzhas R. Issledovanie udovletvoreniya potrebnostej vzroslykh uchashihsya: na primere Kaunasskogo centra obucheniya vzroslykh. Aktualni problemi profesijnoyi oriyentaciyi ta profesijnogo navchannya naseleण्या v umovah socialno-ekonomichnoyi nestabilnosti : [materiali VII Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferenciyi (28 zhovtnya 2014 r., m. Kiyiv) : u 2 ch.] Ch. 2 / uklad. : L. M. Kapchenko, S. O. Tarasyuk, L. G. Avdyeyev ta in. Kiyiv : IPK DSZU, 2014. 248 s.
3. Honcharenko S. Ukrainyskiy pedahohichniy slovnyk. Kyiv : Lybid, 1997. S. 241.
4. Zajceva O. Nepreryvnoe obrazovanie: osnovnye ponyatiya i opredeleniya. Vestnik TGPU. 2009. № 7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nepreryvnoe-obrazovanie-osnovnye-ponyatiya-i-opredeleniya> (data obrasheniya: 01.05.2019).
5. Kovalska N. M. Neperervna profesiina osvita: teoretychniy aspekt. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykhologhii. 2013. Vyp. 2. S. 79-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyptp_2013_2_16.
6. Komissiya evropejskih soobshestv: soobshenie Komissii – “Obrazovanie vzroslykh: nikogda ne pozdno uchitsya”, Bryussel 2006.
7. Lukianova L. Neperervna osvita vprodovzh zhyttia: istorychniy ohliad, suchasni realii. Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser : Pedahohika. 2015. № 2. S. 187-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2015_2_32
8. Manifest pro navchannya doroslykh u KhKhI stolitti. URL: <http://www.uaod.org.ua/novini/manifest-pro-navchannya-doroslih-u-hh-stolitti/>
9. Osvita doroslykh u perspektyvi zmin: innovatsii, tekhnologhii, prohozy : kolektyvna monohrafiia / za red. A. Vasyliuk, A. Stohovskoho. Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M., 2017. S. 5. 248 s.
10. Pavlyk N. P. Zmist poniattia neperervna osvita. Aktualni problemy v systemi osvity: zahalnoosvitnii

navchalnyi zaklad – douniversytetska pidhotovka – vyshchyi navchalnyi zaklad : zb. nauk. prats materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 25 travnia 2016 r., m. Kyiv, Natsionalnyi aviatsiinyi universytet / nauk. red. N. P. Muranova. Kyiv : NAU, 2016. 296 c. S. 180-182. URL: <http://idp.nau.edu.ua/conference.html>

11. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, № 38-39, st. 380).
12. Samsonova O. O. Neperervna osvita yak chynnyk rozvytku suchasnoho suspilstva Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2014. Vyp. 36. S. 355-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_36_53.
13. Try osvitni trendy 2019 roku – za versiiu hendyrektora osvitnoi platformy edX. URL: <https://osvitoria.media/news/try-osvitni-trendy-2019-roku-za-versiyeyu-gendyrektora-osvitnoyi-platformy-edx/>
14. Shtepa O. S. Osobystisna zrilist: Model. Opytuvalnyk. Treninh. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2008. S. 85.
15. Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes dvv international in Cooperation with the European Adult Education Association EAEA 2010

Самойленко О. А. Образование взрослых в контексте европейской образовательной политики.

В статье обосновывается важность образования взрослых как образовательного тренда XXI века в странах-членах Европейского Союза. Образование взрослых рассматривается в контексте популярной в мире общей образовательной концепции, обозначенной как обучение в течение всей жизни (lifelong learning). Осуществлен подробный анализ базовых понятий обозначенной проблемы, в частности “образование”, “непрерывное образование”, “образование в течение жизни”, “образование взрослых”.

Доказано, что Украина нуждается в разработке полноценных концептуальных основ развития образования взрослых в долгосрочной перспективе на общегосударственном, региональном и местном уровнях.

Ключевые слова: “образование”, “непрерывное образование”, “образование в течение жизни”, “непрерывное образование”, “образование взрослых”.

Samoilenko O. A. Education of adults is in the context of the European educational policy.

The article substantiates the importance of adult education as an educational trend of the 21st century in the member states of the European Union. Adult education is considered in the context of the popular world-wide educational concept, outlined as life-long learning. A detailed analysis of the basic concepts of the identified problem, such as “education”, “continuing education”, “life-long education”, “life-long education”, “adult education” has been carried out.

It is proved that Ukraine needs to develop a comprehensive conceptual framework for the development of adult education in the long run at the national, regional and local levels.

Keywords: “education”, “continuous education”, “life-long education”, “life-long education”, “adult education”.

УДК 373.3.011.3-051:001.8

Севастюк М. С.

**ДОСЛІДНИЦЬКА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

В статті проведений аналіз поглядів В. О. Сухомлинського на значення дослідження в педагогічній діяльності вчителя початкової школи. Визначено, що наукове дослідження є обов'язковою складовою педагогічної діяльності, а дослідницькі вміння та пошукова винахідливість важливою якістю вчителя. Проведений аналіз педагогічної спадщини видатного педагога дозволив не лише проаналізувати дослідницьку складову професії вчителя, а визначити особливості її використання на практиці Павлівської школи.

Ключові слова: наукове педагогічне дослідження, дослідницька складовою педагогічної діяльності, дослідницькі вміння, вміння аналізувати та спостерігати педагогічні явища, вміння формулювати проблеми, педагогічний щоденник, педагогічний експеримент.

Оновлення сучасної української початкової школи, яке пов'язане із впровадженням у життя концепції стратегічного розвитку української освіти “Нова українська школа: простір освітніх можливостей” [1], можливе лише за умови корінної зміни статусу вчителя, особливостей його підготовки як фахівця нової формації, творчої особистості, яка володіє стратегічним мисленням,